

PRAHA 2016





European Association of Social Anthropologists
Association Européenne des Anthropologues Sociaux



The Institute of Ethnology
of the Czech Academy of Sciences, v.v.i.



CZECH ASSOCIATION FOR SOCIAL ANTHROPOLOGY



The Czech Academy
of Sciences

Strategy AV21

Top research in the public interest

WHY ANTHROPOLOGY MATTERS



PROČ JE DOBRÉ MÍTI ANTROPOLOGII

Why anthropology matters

Prague, October 15, 2015

This statement was written by the Executive Committee of the European Association of Social Anthropologists following the Association's meeting and conference in Prague on October 14–15, 2015. The conference, which brought together more than 50 anthropologists from 17 different countries, focused on discussing the ways in which the discipline of cultural and social anthropology can make a difference in Europe today. The meeting, which took place in the shadow of the ongoing refugee crisis in Europe, was co-organized by the Institute of Ethnology of the Czech Academy of Sciences and the Czech Association for Social Anthropology. It received financial support from the Czech Academy of Science programme Strategy AV21, designed to support public sharing of scientific knowledge.

Anthropology is frequently described as the art of 'making the familiar exotic and the exotic familiar'. It has also been described as 'the most humanistic of the sciences and the most scientific of the humanities' (Eric Wolf). Anthropology can be defined as the comparative study of humans, their societies and their cultural worlds. It simultaneously explores human diversity and what it is that all human beings have in common.

For many years, social and cultural anthropology was associated with the study of 'remote places' and small-scale societies, many of them unfamiliar with literacy and not incorporated into the institutions of the state. Although the study of human diversity concerns all societies, from the smallest to the largest and from the simplest to the most complex, most anthropologists today recognise that all societies in the contemporary world are involved in processes of enormous complexity, such as migration, climate change, global economic crises and the transnational circulation of ideas. Just as European and American anthropologists of the early 20th century struggled to understand and describe 'the native's point of view' when they travelled to such

then-remote parts of the world as Melanesia or Africa, contemporary anthropologists try to grasp their areas of inquiry as fully as possible wherever they conduct research, be it in their own backyard or in faraway locations. They then report on how the people they are studying perceive the world and acted upon it, still striving to understand ‘the native’s point of view’, although the focus of their inquiry may now be consumption in a European city or ethnic politics in the Pacific.

Some of the questions that the first generations of anthropologists asked continue to concern today’s generation, albeit in new ways. On a general level, anthropologists asks what it is to be a human being, how a society is put together, and what the word ‘we’ means. Just as they did in the past, anthropologists explore the importance of kinship in contemporary societies and raise questions about power and politics, religion and world-views, and gender and social class, but today, they also study the impact of capitalism on small-scale societies and the quest for cultural survival among indigenous groups, just to mention a few areas of inquiry.

Although there are different theoretical schools, as well as many special interests both regionally and thematically, the craft of social and cultural anthropology consists in a toolbox which is shared by all who are trained in the discipline. Anthropology does not in itself profess to solve the problems facing humanity, but it gives its practitioners skills and knowledge that enable them to tackle complex questions in very competent and relevant ways. The key terms are *cultural relativism*, *ethnography*, *comparison and context*.

Cultural relativism

Anthropology does not entail judgement of other people’s values, nor do its practitioners rank societies on a scale from ‘underdeveloped’ to ‘developed’. This does not mean that anthropologists suspend all judgements about what people do; for example, few would condone violence or inequality, although it may well be perpetrated in the name of ‘culture’. Rather, a professional, or scientific, perspective represented in anthropology emphasises

the need to understand what humans do and how they interpret their own actions and world-views.

This approach, known as cultural relativism, is an essential methodological tool for studying local life-worlds on their own terms. This is the view that societies are qualitatively different from one another and have their own unique inner logic, and that it is therefore misleading to rank them on a scale. For example, one society may find itself at the bottom of a ladder with respect to literacy and annual income, but this ladder may turn out to be completely irrelevant if it turns out that members of this society have no interest in books and money. Within a cultural relativist framework, one cannot argue that a society with many cars is ‘better’ than one with fewer, or that the ratio of smartphones to the population is a useful indicator of quality of life.

Cultural relativism is indispensable in anthropological attempts to understand societies in neutral terms. It is not an ethical principle, but a methodological tool. It is perfectly possible to understand other people on their own terms without sharing their outlook and condoning what they do. As the anthropologist Clifford Geertz stated, ‘you don’t have to be one to know one’.

The power of ethnography

A second important tool in anthropological research is ethnography, or fieldwork, as the main form of data collection. Ethnographic fieldwork is neither capital-intensive nor labour-intensive — it is inexpensive and, in the field, anthropologists spend much of their time apparently doing — but instead, it is very *time-intensive*. Anthropologists typically spend a year or more in the field. This is necessary because the aim of the ethnographic method is to develop sound knowledge and a proper understanding of a sociocultural world, and for this to be possible, they must learn the local language and take part in as many local activities as they can.

Unlike qualitative sociology, which is typically based on intensive interviews, anthropologists do not see interviewing as a main method, although it forms part of their toolbox. Rather, they collect data through *participant observation*, during which

the anthropologist simply spends time with people, talks with them, sometimes asks questions, and learns the local ways of doing things as thoroughly as possible. Anthropologists use people to study other people. The method demands that the researcher gets to know people on a personal level, meets them repeatedly and, if possible, lives with them during fieldwork. For this reason, ethnographic data are of very high quality, although they often need to be supplemented by other kinds of data, such as quantitative or historical data, as the number of people whose lives anthropologists study through participant observation is necessarily limited.

The ethnographic method enables anthropologists to discover aspects of local worlds that are inaccessible to researchers who use other methods. For example, anthropologists have studied the world-views of European neo-Nazis, the functioning of the informal economy in African markets, and the reasons why people in Norway throw away more food than they are willing to admit. By combining direct observation, participation and conversations in their in-depth ethnographic methods, anthropologists are able to provide more detailed and nuanced descriptions of such (and other) phenomena than other researchers. This is one of the reasons why ethnographic research is so time-consuming: Anthropologists need to build trust with the people they try to understand, who will then, consciously or not, reveal aspects of their lives that they would not speak about to a journalist or a social scientist with a questionnaire, for example.

The challenge of comparison

New insights into the human condition and new theoretical developments in anthropology often grow out of comparison that is the systematic search for differences and similarities between social and cultural worlds. Although comparison is demanding, difficult and sometimes theoretically problematic, anthropologists always compare, whether explicitly or implicitly. By using general terms such as kinship, gender, inequality, household, ethnicity and religion, anthropologists tacitly assume that these categories have comparable meanings in different societies, yet

they rarely mean exactly the same thing. Looking for similarities and differences between social and cultural worlds, anthropologists can develop general insights into the nature of society and human existence.

Comparison has the additional quality of stimulating the intellectual and moral imagination. A detailed, compelling study of a society where there is gender equality, ecological sustainability and little or no violence is interesting in its own right, but it can also serve as an inspiration for policy and reform in other societies. By raising fundamental questions in a neutral, detached way, basic research can sometimes prove to be more useful in tackling the problems that the world faces than applied research. When anthropologists study peaceful, ethnically complex societies, they offer models for coexistence which can be made relevant for policy and practice elsewhere. They often come up with unexpected insights such as, for example, the fact that the Internet can strengthen family ties (rather than isolate people), that religious participation helps immigrants to integrate into European societies (rather than divide them), and that peasants are more economically rational than plantation owners (rather than being hopelessly traditional).

The main objective of comparison is not to rank societies on a ladder of development, human rights or environmental sustainability. This does not mean that anthropological knowledge is irrelevant for attempts to solve problems of this kind — on the contrary, the neutral, cool-headed method of anthropological comparison produces knowledge that can be used as a reliable foundation on which to build policy.

That which cannot be measured

Anthropologists carry out fieldwork, make comparisons and do so in a spirit of cultural relativism, but all along they are concerned with context, relationships and connections. The smallest unit that anthropologists study is not the isolated individual, but the relationship between two people. Culture is what makes communication possible; it is thus activated between minds, not inside them, and society is a web of relationships. To a great extent, we

are constituted by our relationships with others, which produce us and give us sustenance and which confirm or challenge our values and opinions. This is why we have to study and engage with human beings in their full social context. In order to understand people, anthropologists follow them around in a variety of situations and, as they often point out, it is not sufficient to listen to what people say. We also have to observe what they do, and to analyse the wider implications of their actions.

Because of the fine-grained methodology they employ, anthropologists are also capable of making the invisible visible — be it voices which are otherwise not heard or informal networks between high-status people. In fact, one writer who predicted the financial crisis long before it took place was Gillian Tett, a journalist who, thanks to her training in anthropology, understood what the financial elite were actually doing, not just what they told the public.

There is often a strong temptation to simplify complex issues, not least in an information society. In knowledge production and dissemination, clarity and lucidity are virtues, but as Einstein once said, ‘Make it as simple as possible. But not simpler.’ Accordingly, anthropologists resist simplistic accounts of human nature and accept that complex realities tend to have complex causes. For anthropologists, some of the most important things in life, culture and society are those that cannot be measured. This does not mean that they do not exist. Few would doubt the existential value of love, the social importance of trust, or the power of Dostoyevsky’s novels; yet, none of this can be counted and measured. To understand human worlds, qualitative research and interpretation are necessary.

The need for anthropology

The kind of knowledge anthropology teaches is invaluable, not least in our turbulent, globalised age, in which people of different backgrounds come into contact with each other in unprecedented ways and in a multitude of settings, from tourism and trade to migration and organisational work.

Unlike training in engineering or psychology, an education in anthropology is not vocational. There are few readymade niches for anthropologists in the labour market other than in teaching and research in universities and research centres. As a result most anthropologists in Europe work in a multitude of professions in the public and private sectors, where they implement that specific skills and knowledges that anthropology has taught them, which are much sought after by employers: the ability to understand complexity, an awareness of diversity, intellectual flexibility, and so on. Anthropologists work as journalists, development workers, civil servants, consultants, information officers; they are employed in museums, advertising agencies, corporations and NGOs.

There are several reasons why anthropological knowledge can help to make sense of the contemporary world.

First, contact between culturally different groups has increased enormously in our time. For the global middle classes, long-distance travelling has become more common, safer and cheaper than it was in earlier times. In the 19th century, only a small proportion of the Western populations travelled to other countries (when they did, it was usually on a one-way ticket), and as late as the 1950s, even fairly affluent Westerners rarely went on overseas holidays. In recent decades, these patterns have changed. The flows of people who move temporarily between countries have expanded dramatically and have led to intensified contact: Businesspeople, development workers and tourists travel from rich to poor countries. Many more Westerners visit ‘exotic’ places today than a generation or two ago.

At the same time as people from affluent countries visit other parts of the world in growing numbers and under new circumstances, the opposite movement is also taking place, though often not for the same reasons. Largely because of the substantial differences in standards of living and life opportunities between rich and poor countries, millions of people from non-Western countries have settled in Europe, North America and other wealthy parts of the world. These movements have introduced new ways of acting, being and thinking into Western lives. A generation ago, it might have been necessary for an inhabitant in a Western city to travel to the Indian subcontinent in order to savour

the fragrances and sounds of South Asian cuisine and music. Pieces and fragments of the world's cultural variation can now be found in virtually any sizeable city on any continent. As a result, curiosity about others has been stimulated, and it has also become necessary, for political reasons, to understand what cultural variation entails. Contemporary Europe is today rocked by controversies over multiculturalism, such as religious minority rights, headscarves, language instruction in schools and calls for affirmative action to counter alleged ethnic discrimination in the labour market. These and many other topical issues testify to an urgent need to deal sensibly with cultural differences. The current refugee situation in Europe is also a reminder, if at times cruel and dramatic, of the increased connectedness of people and peoples, as well as being a reminder of the growing importance of anthropological knowledge.

The world is shrinking in other ways as well. For better and for worse, satellite television, cellphone networks and the internet have created conditions for instantaneous and friction-free communications. Distance is no longer a decisive hindrance for close contact and new, deterritorialised social networks or even 'virtual communities' have developed. At the same time, individuals have a larger palette of information to choose from than they previously did. The economy is also increasingly globally integrated. In the last decades, transnational companies have grown exponentially in numbers, size and economic importance. The capitalist mode of production and monetary economies in general, which were globally dominant throughout the 20th century, have become nearly universal in the 21st century. In politics as well, global issues increasingly dominate the agenda. Issues of war and peace, the environment and poverty are all of such a scope, and involve so many transnational linkages that they cannot be handled satisfactorily by single states alone. Pandemics and international terrorism are also transnational problems which can only be understood and addressed through international coordination. This ever tighter interweaving of formerly relatively separate sociocultural environments can lead to a growing recognition of the fact that we are all in the same boat: that humanity, divided as it is by class, culture, geography and opportunities, is fundamentally one.

Culture changes at a more rapid pace than ever before in our era, and this can be noticed nearly everywhere. In the West, the typical ways of life are certainly being transformed. The stable nuclear family is no longer the only socially acceptable way of life. Youth culture and trends in fashion and music change so fast that older people have difficulties following their twists and turns; food habits are changing before our eyes, leading to greater diversity within many countries; secularism is rapidly changing the role of religion in society and vice versa; and media consumption is thoroughly transnational. These and other changes make it necessary to ask questions such as: 'Who are we really?', 'What is our culture — and is it at all meaningful to speak of a "we" that "have" a "culture"?', 'What do we have in common with the people who used to live here 50 years ago, and what do we have in common with people who live in an entirely different place today?', and 'Is it still defensible to speak as if we primarily belong to nations, or are other forms of belonging equally valid or more important?'

Finally, recent decades have seen the rise of an unprecedented interest in cultural identity, which is increasingly seen as an asset. Many feel that the local uniqueness that they used to count on is being threatened by globalisation, indirect colonialism and other forces from the outside. They often react by attempting to strengthen or at least preserve what they see as their unique culture. In many cases, minority organisations demand cultural rights on behalf of their constituency; in other cases, the state tries to slow down or prevent processes of change or outside influence through legislation. In yet other cases, as witnessed in many places today, dominant majorities try to assimilate or exclude nondominant minorities.

European cultural and intellectual identity is indebted to a long and deep history of European philosophy. In our day and age, the perspectives from anthropology are just as indispensable as those from philosophy. Anthropology can teach important lessons about the world and the global whirl of cultural mixing, contact and contestation — but it can also teach us about ourselves. Goethe once said that 'he who speaks no foreign language knows nothing about his own'. And although anthropology is about 'the other', it is ultimately also about 'the self'. For

it can tell us that almost unimaginably different lives from our own are meaningful and valuable, that everything could have been different, that a different world is possible, and that even people who seem very different from you and me are, ultimately, like ourselves. Anthropology takes part in the long conversation about what it is to be human, and gives flesh and blood to these fundamental questions. It is a genuinely cosmopolitan discipline in that it does not privilege certain ways of life above others, but charts and compares the full range of solutions to the perennial human challenges. In this respect, anthropology is uniquely a knowledge for the 21st century, crucial in our attempts to come to terms with a globalised world, essential for building understanding and respect across real or imagined cultural divides, and it is not only the 'most scientific of the humanities and the most humanistic of the sciences', but also the most useful of the basic sciences.

Proč je dobré mít antropologii

Praha, 15. října 2015

Tento dokument vypracoval výkonný výbor European Association of Social Anthropologists v návaznosti na konferenci a zasedání této asociace dne 14.—15. října 2015 v Praze. Na konferenci se sešlo více než 50 antropologů ze 17 různých zemí a společně se zamýšleli nad tím, co může v dnešní Evropě obor sociální a kulturní antropologie změnit. Na organizaci tohoto zasedání, které se konalo ve stínu probíhající uprchlické krize, se rovněž podílel Etnologický ústav AV ČR a Česká asociace pro sociální antropologii. Finančně na něj přispěla Akademie věd ČR v rámci programu Strategie AV21.

Antropologie je často považována za umění „učinit z důvěrně známého exotické a z exotického důvěrně známé.“ Také bývá označována za „nejhumanitnější ze sociálních věd a nejvědeckější z humanitních oborů“ (Eric Wolf). Antropologii můžeme definovat jako srovnávací studium lidí, jejich společností a kulturních světů. Zabývá se rozmanitostí lidstva, ale současně i tím, co mají všechny lidské bytosti společné.

Sociální a kulturní antropologie byla mnoho let spojována s výzkumem „vzdálených lokalit“ a relativně malých společností, z nichž mnohé postrádaly gramotnost a nebyly začleněny do rámce státních institucí. Dnes výzkum rozmanitosti lidstva zahrnuje všechny společnosti, od nejmenších k největším a od nejjednodušších k nejkomplexnějším. Většina antropologů zároveň sdílí přesvědčení, že v současném světě se všechny tyto společnosti potýkají s nesmírně spleťnými procesy, jako jsou migrace, změna klimatu, globální ekonomické krize a transnacionální předávání vědomostí. Když evropští a američtí antropologové na počátku 20. století cestovali do Melanésie, Afriky a jiných tehdy odlehlých částí planety, ze všech sil se snažili pochopit a popsat svět „z pohledu domorodců.“ Současní antropologové se neméně nasazením snaží, aby oblasti svého výzkumu uchopili v co největší možné úplnosti, ať už je jejich terén takřkajíc za

humny anebo na nějakém vzdáleném místě. Poté podávají svědectví o tom, jak lidé, které studují, chápou svět kolem sebe, a jak v něm jednají. Stále přitom usilují o porozumění světu „z pohledu domorodců,“ avšak zaměřují se přitom na témata jako je například spotřeba v jednom evropském městě nebo etnická politika v pacifické oblasti.

Některé otázky, jež si kladly již první generace antropologů, jsou stále důležité i pro generaci současnou, i když jsou nově formulovány. Na nejobecnější úrovni se antropologové stále ptají, co to znamená být člověkem, jak společnost drží pohromadě, jaké významy má slovo „my“. Tak jako v minulosti i dnes antropologové studují význam příbuzenství v současných společnostech, zabývají se mocí, politikou, náboženstvím a světovými názory, genderem a sociálními třídami, avšak studují rovněž další témata, z nichž můžeme zmínit vliv kapitalismu na malé společnosti a boj různých skupin domorodých obyvatel za přežití jejich kultur.

Přestože existují různé teoretické směry a specializované oblasti výzkumu, jak regionální tak tematické, řemeslo sociální a kulturní antropologie je založené na sadě nástrojů, které používají všichni, kdo prošli školením v této disciplíně. Antropologie sama o sobě nenabízí řešení problémů, jimž lidstvo čelí. Těm, kdo ji praktikují, však poskytuje vědění a dovednosti, díky nimž jsou schopni si s těmito složitými problémy způsobit a spolehlivě poradit. Klíčovými pojmy jsou *kulturní relativismus*, *etnografie*, *komparace* a *kontext*.

Kulturní relativismus

Antropologie nečiní soudy nad hodnotami jiných lidí. Stejně tak antropologové netřídí společnosti na škále od „nerozvinutých“ po „rozvinuté.“ To ovšem neznamená, že se zříkají všech hodnotových soudů o tom, co lidé dělají. Například jen nemnozí by schvalovali násilí nebo nerovnosti, i kdyby k nim docházelo ve jménu „kultury.“ Odborný, či chcete-li vědecký, antropologický přístup spíše zdůrazňuje, že je třeba pochopit, co lidé dělají a jak svému jednání z hlediska vlastního světového názoru rozumějí.

Tento přístup známý jako kulturní relativismus je nepostradatelným metodologickým nástrojem, když chceme zjistit, co lidé v určitém místě zažívají a jak vnímají svět prostřednictvím svých vlastních kategorií. Podle tohoto přístupu se společnosti mezi sebou kvalitativně odlišují, každá z nich se řídí jedinečnou vnitřní logikou, a proto je zavádějící tříditi je na nějaké škále. Například nějaká společnost může být na spodních příčkách pomyslného žebříčku, pokud jde o gramotnost a roční příjem. Pokud ale vyjde najevo, že její příslušníci vůbec nejeví zájem o knihy ani o peníze, tento žebříček se rázem ukáže jako naprosto nepodstatný. Přijmeme-li rámec kulturního relativismu, pak nelze tvrdit, že společnost s mnoha auty je „lepší“ než společnost, která má aut málo, nebo že poměr chytrých telefonů na počet obyvatel je užitečným ukazatelem kvality života.

Kulturní relativismus je nezbytnou součástí antropologie, která se snaží porozumět různým společnostem neutrálně, bez hodnotových soudů. Není etickým principem, nýbrž metodologickým nástrojem. Jednání druhých můžeme rozumět z jejich hlediska, i když toto hledisko nesdílíme a jejich jednání neschvaluje. Slovy antropologa Clifforda Geertze, „není nutné se jimi stát, abychom je poznali.“

Síla etnografie

Druhým důležitým nástrojem antropologického výzkumu je etnografie neboli terénní výzkum coby hlavní způsob sběru dat. Etnografický terénní výzkum nevyžaduje velký vstupní kapitál ani rozsáhlý tým pracovníků — není nikterak nákladný a v terénu antropolog stráví většinu času tak, že není zřejmé, co vlastně dělá — je ho práce je ale zpravidla intenzivní a *vyžaduje mnoho času*. Antropologové tráví v terénu zpravidla rok nebo i delší dobu. Je to zcela nezbytné, protože cílem etnografické metody je do detailů poznat a důkladně pochopit vybraný sociokulturní svět, a aby to bylo možné, musejí se antropologové naučit místní jazyk a zúčastnit se co největšího množství místních činností.

Na rozdíl od kvalitativní sociologie, která je zpravidla založená na hloubkových rozhovorech, pro antropology nejsou hlavní metodou, i když zůstávají součástí jejich nástrojů. Antropologové

sbírají data spíše metodou *zúčastněného pozorování*, během něhož jednoduše tráví s lidmi čas, hovoří s nimi, občas se na něco vyptají a učí se přitom místním způsobům tak důkladně, jak je to jen možné. Antropologové studují lidi prostřednictvím jich samotných. Tato metoda vyžaduje, aby výzkumník poznal lidi osobně, opakovaně se s nimi setkával a během terénního výzkumu s nimi pokud možno žil. Etnografická data jsou proto vysoce kvalitní, avšak často musejí být doplněna jinými druhy dat, například kvantitativními nebo historickými, protože počet lidí, jejichž životy antropolog během terénního výzkumu studuje, je pochopitelně omezený.

Etnografická metoda antropologům umožňuje objevovat takové aspekty lokálních světů, jež jsou nedostupné výzkumníkům, kteří používají jiné metody. Antropologové například studovali světový názor evropských neonacistů, jak funguje neformální ekonomika na afrických trzích nebo proč Norové vyhazují více jídla, než jsou ochotni připustit. Díky kombinaci hloubkových etnografických metod přímého pozorování, zúčastněnosti a opakovaných konverzací v terénu jsou antropologové schopni tyto i jiné jevy popsat mnohem podrobněji a vyváženěji než jiní výzkumníci. To je také jeden z důvodů, proč etnografický výzkum trvá tak dlouho: antropologové potřebují získat důvěru lidí, kterým se snaží porozumět. Ti jim potom, vědomě či nikoliv, odhalí i ty aspekty svých životů, o nichž by nehovořili například s novinářem nebo se sociálním vědcem, který jim předloží dotazník.

Náročnost komparace

Nové poznatky o podstatě lidství se stejně jako nové teorie v antropologii často rodí z komparace, tedy ze systematického hledání podobností a rozdílů mezi jednotlivými sociálními a kulturními světy. Ačkoliv je taková komparace nelehká, náročná a často teoreticky sporná, antropologové se vždy pouštějí do srovnání, buď otevřeně, nebo nepřímě. Když používají pojmy jako příbuzenství, gender, nerovnost, domácnost, etnicita a náboženství, vycházejí z nevysloveného předpokladu, že tyto kategorie mají v různých společnostech srovnatelný, i když málokdy zcela totožný význam. Studium podobností a odlišností mezi sociálními

a kulturními světy mohou antropologové nahlédnout podstatu společnosti a lidské existence obecně.

Další výhodou komparace je, že podněcuje intelektuální a morální představitost. Podrobná a přesvědčivá studie o společnosti, v níž panuje genderová rovnost, ekologická udržitelnost a jen málo projevů násilí, je zajímavá už sama o sobě, ale nadto může posloužit jako zdroj inspirace pro reformu ve společnostech jiných. Pro řešení problémů, jimž svět čelí, se základní výzkum kladoucí otázky po podstatě problémů neutrálně a nezaujatě ukazuje často jako užitečnější než výzkum aplikovaný. Když antropologové zkoumají mírumilovné, etnicky komplexní společnosti, odhalují tak zároveň model soužití, který se může hodit při formulování politik a jejich uplatňování v praxi někde jinde. Často také docházejí k nečekaným závěrům, například že internet může posilovat (spíše než oslabovat) rodinné vazby, že členství v náboženských komunitách pomáhá imigrantům, aby se integrovali do evropských společností (spíše než aby je vydělovalo) a že rolníci projevují větší míru ekonomické racionality než majitelé plantáží (v rozporu s předpokladem, že rolníci jsou beznadějně tradiční).

Hlavním cílem komparace není seřadit společnosti na pomyslném žebříčku podle míry rozvoje, dodržování lidských práv nebo udržitelnosti životního prostředí. To ovšem neznamená, že antropologické vědění není užitečné, když chceme nalézt řešení na tyto problémy. Naopak, metoda neutrální, nezaujaté antropologické komparace je zdrojem vědění, na němž lze stavět spolehlivé základy budoucích politik.

To, co nelze změřit

Antropologové provádějí terénní výzkum a srovnávají společnosti v duchu kulturního relativismu, ale zároveň se zajímají o kontext, vztahy a souvislosti. Nejmenší jednotkou, kterou antropologové studují, není izolovaný jednotlivec, ale vztah mezi dvěma lidmi. Kultura je předpokladem komunikace, a proto se vyjevuje v tom, co probíhá mezi lidskými bytostmi, proto je společnost především vztahů. Do značné míry jsme tím, čím jsme, díky vztahům s druhými. Tyto vztahy nás utvářejí, dávají nám sílu, potvrzují nebo

naopak zpochybňují naše hodnoty a názory. Proto je nezbytné lidské bytosti studovat v celém jejich sociálním kontextu. Aby antropologové lidem porozuměli, následují je a vstupují s nimi do řady rozmanitých životních situací. Jak často upozorňují, nestačí jen poslouchat, co lidé říkají. Také musíme pozorovat, co dělají, a důkladně prozkoumat širší důsledky jejich jednání.

Antropologové používají propracovanou metodologii, a proto dokážou učinit zjevným, co je jinak neviditelné, ať jsou to hlasy těch, kdo zůstávají oslyšeni, nebo sít neformálních vztahů mezi elitami. Jedním z autorů, kteří předpověděli finanční krizi dlouho předtím, než nastala, byla novinářka Gillian Tettová. Díky svému školení v antropologii pochopila, co finanční elity skutečně dělaly, nejen to, co říkaly veřejnosti.

I v informační společnosti je patrný sklon složité problémy zjednodušovat. Když vznikají nové poznatky a mají se šířit dál, jasnost a zřetelnost jsou ctností, ale jak jednou řekl Einstein, „Zjednodušujte, jak můžete. Ale ne více.“ Antropologové se proto brání zjednodušujícím vysvětlením lidské přirozenosti a vědí, že složité jevy mívají složité příčiny. Za nejdůležitější v životě, kultuře a společnosti často považují to, co se nedá nijak změřit. Neměřitelnost totiž takovým věcem nijak neubírá na skutečnosti. Jen málokdo by pochyboval o existenciální hodnotě lásky, o významu důvěry pro společnost, nebo o působivosti Dostojevského románů, přestože ani jedno lze žádným způsobem spočítat a změřit. Porozumět lidským světům lze pouze pomocí kvalitativního výzkumu a interpretace.

K čemu je antropologie potřeba

Typ vědění, které antropologie předává, je nedocenitelný zvláště v neklidném věku globalizace, kdy lidé pocházející z odlišného prostředí se stýkají v mnoha různých prostředích a v míře dříve nevídané, od turistiky a obchodu po migraci a práci v organizacích.

Na rozdíl od techniků nebo psychologů nejsou antropologové svým vzděláním předurčeni k žádné konkrétní profesi. Na trhu práce je kromě výuky a výzkumu na univerzitách a ve výzkumných ústavech jen málo míst, na něž je potřeba zaměstnat

antropologa. Většina antropologů v Evropě pracuje v mnoha různých profesích ve veřejném i soukromém sektoru a v nich uplatňuje specifické vědění a dovednosti, které ze studia antropologie získali a o něž mají zaměstnavatelé nemalý zájem: pružnost intelektu, schopnost porozumět složitému, vnímat a ctít rozmanitost a další. Antropologové pracují jako novináři, rozvojoví pracovníci, státní úředníci, poradci, informatici, jsou zaměstnáni v muzeích, reklamních agenturách, korporacích a neziskových organizacích.

Antropologické vědění umožňuje pochopit současný svět hned z několika důvodů.

Zprvce, kontakt mezi kulturně odlišnými skupinami je v naší době intenzivnější než kdy dříve. Globální střední třídy dnes běžně cestují na dlouhé vzdálenosti, bezpečněji a levněji než v minulosti. V devatenáctém století jen nepatrná část obyvatel Západu cestovala do jiných zemí (a pokud, tak většinou s jednosměrnou jízdenkou) a ještě v padesátých letech století dvacátého jezdili i bohatí Zápaďané na dovolenou do zámoří jen velmi zřídka. V posledních desetiletích se tyto vzorce chování změnily. Tok lidí, kteří se dočasně přesunují mezi zeměmi, se dramaticky rozšířil a kontakt mezi nimi je mnohem intenzivnější: obchodníci, rozvojoví pracovníci a turisté cestují z bohatých zemí do chudých. Mnohem více Zápaďanů dnes navštěvuje „exotická“ místa, než tomu bylo o generaci nebo dvě dříve.

Nejen lidé z bohatých zemí navštěvují jiné části světa ve stále větším počtu a za nových podmínek. Dochází i k pohybu opačným směrem, i když často z jiných důvodů, zejména kvůli podstatným rozdílům v životní úrovni a rozsahu životních příležitostí v bohatých a chudých zemích. Miliony lidí ze zemí mimo západní kulturní okruh se tak usadily v Evropě, Severní Americe a dalších zámožných částech světa. Tyto pohyby vnesly do života Zápaďanů nové způsoby jednání, bytí a myšlení. Ještě o generaci dříve musel obyvatel západního města odjet na Indický subkontinent, aby mohl zakusit vůně jihoasijské kuchyně a zvuky tamní hudby. Dnes jsou střípky kulturní rozmanitosti světa součástí téměř všech velkoměst na každém kontinentu, což jen dále podněcuje zvědavost vůči jinakosti. Rovněž z politických důvodů je nezbytné rozumět kulturní rozmanitosti. Současnou Evropou otrásají spory o multikulturalismus, o práva náboženských

menšin, šátky, vyučovací jazyky na školách a afirmativní akce proti údajné diskriminaci na trhu práce. Tato a další témata ukazují, že s kulturními rozdíly je třeba zacházet nanejvýš obezřetně. Současné nesnáze s uprchlíky v Evropě nám rovněž připomínají (ač krutě a tragicky), že lidé a celé populace jsou stále více propojeni. Připomínají nám rovněž rostoucí význam antropologického vědění.

Svět se zmenšuje i jinak. Satelitní televize, pokrytí mobilní sítí a internet vytvořily podmínky (v dobrém i špatném) pro bezprostřední a ničím nerušenou komunikaci. Vzdálenost už není závažnou překážkou blízkého kontaktu, a tak se mohly rozvinout sociální sítě, které nejsou vázány na žádné území, nebo dokonce „virtuální společenství“. Jednotlivci si zároveň mohou vybírat z mnohem širší palety informací než dřív. Ekonomika je ve světovém měřítku stále propojenější. Počet nadnárodních společností vzrostl v posledních desetiletích exponenciálně a stejně tak i jejich velikost a význam. Po celé dvacáté století ve světě převládal kapitalistický způsob výroby a peněžní hospodářství. Ve století jedenadvacátém je jejich všudypřítomnost téměř dokonalá. Politiku stále více ovlivňují globální témata. Otázky války a míru, životního prostředí i chudoby jsou svou povahou nadnárodní. Zahrnují tolik spojnic napříč národními státy, že je tyto státy nemohou samy vyřešit. Pandemie a mezinárodní terorismus jsou také nadnárodními problémy, které lze pochopit a řešit pouze soustředěným mezinárodním úsilím. Stále těsněji propletená síť rozmanitých sociokulturních prostředí, která v minulosti zůstávala víceméně oddělena, nám snad umožňuje nahlédnout, že jsme všichni na jedné lodi, totiž že lidstvo, rozdělené třídně, kulturně, geograficky i mírou možností, je ve své podstatě jedním.

Kultura se v našem věku mění rychleji než kdy jindy a je to patrné téměř ve všem. Typický způsob života v západních zemích prochází zjevnou proměnou. Stabilní nukleární rodina již není jedinou přijatelnou možností. Trendy v kultuře, módě a hudbě mladých se střídají tak rychle, že se v tom starší lidé těžko orientují. Stravovací návyky se mění přímo před našima očima a směřují v mnoha zemích k větší rozmanitosti. Sekularismus rychle proměnil postavení náboženství ve společnosti, ale platí to i naopak. Média, která sledujeme, nám předkládají nadnárodní obsahy. Tyto a další změny nás nutí pokládat si mnohé otázky: Kým

opravdu jsme? Jaká je naše kultura — a má vůbec smysl hovořit o „my“, které „má“ nějakou „kulturu“? Co máme společné s lidmi, kteří zde žili před padesáti lety, a co máme společného s lidmi, kteří žijí dnes někde úplně jinde? Je stále ještě obhajitelné považovat se v první řadě za příslušníky národů, anebo jsou jiné formy sounáležitosti stejně významné nebo i významnější?

A konečně jsme v posledních dekadách mohli sledovat nebývalý zájem o kulturní identitu, kterou stále více lidí vnímá jako pozitivní hodnotu. Mnozí cítí, že jedinečnost, s níž doposud mohli počítat, jedinečnost vázaná k určitému místu, je ohrožena globalizací, nepřímými formami kolonialismu nebo jinými vnějšími vlivy. Často se pak snaží posílit nebo alespoň uchovat to, co považují za svou jedinečnou kulturu. Máme tak mnoho případů menšinových organizací, které žádají kulturní práva pro své členy. Naopak v jiných případech se státy snaží změny a vnější vlivy zpomalit nebo zastavit prostřednictvím zákonů. Na mnoha místech naopak vidíme, jak vládnoucí většina usiluje o asimilaci nebo vyloučení menšin.

Evropská kulturní a intelektuální identita vychází z dlouhých a hlubokých dějin evropské filosofie. V tento okamžik našeho věku je antropologický pohled stejně nepostradatelný jako pohled filosofický. Antropologie nám může říci mnoho důležitého o světě v globálním víru míšení, stýkání a soupeření kultur, ale také nám může říci hodně o nás samotných. Goethe jednou prohlásil, že „ten, kdo nemluví žádným cizím jazykem, neví nic o svém vlastním.“ Ačkoliv je antropologie vědou o „jiných“, je v konečném důsledku také vědou o „nás.“ Učí nás, že i ty nejnepředstavitelněji odlišné způsoby života mají svůj vlastní význam a hodnotu, že jinak může být úplně všechno, že jiný svět je možný a že i lidé, kteří se nám zdají být velmi odlišní, jsou stejní lidé jako my.

Antropologie se podílí na dlouhodobé rozpravě o tom, co je to být člověkem, a dává takovým hlubokým otázkám rozměr bezprostřední lidské zkušenosti. Je to vpravdě kosmopolitní disciplína, která nenadřazuje určité způsoby života nad jiné, ale nastiňuje a srovnává celou paletu možných odpovědí na odvěké výzvy lidstva. Antropologie je proto výjimečně významnou vědou pro jedenadvacáté století. Vědou, která nám může zásadním způsobem pomoci vyrovnat se s globalizací světa, která je

potřebná pro stavění mostů porozumění a respektu přes skutečné nebo myšlené hranice kultur a která je nejen „nejhumanitnější z věd a nejvědeckější z humanitních oborů,“ ale také je z věd nejužitečnějších.

copyrights

imprint information

isbn, etc.

